

Ірина ГЕТЬМАН,
orcid.org/0000-0002-7974-8921
викладач кафедри романської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна) yarino4ka@gmail.com

ТВОРЧІСТЬ АННІ ЕРНО У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЖАНРУ АВТОБІОГРАФІЇ

У статті досліджується літературна творчість Анні Ерно, яка розглянута з позицій її гендерно маркованих рис, що відображають особистісно важливі наміри автора-жінки. Гендерні дослідження дають можливість відійти від традиційних літературознавчих і соціально-політичних трактувань, аналізувати твори з погляду уявлень про поняття «мужність» і «жіночність», які є конструктами культури та зазнають постійної еволюції в історичній перспективі. Гендерний «вимір» сприяє формуванню нового погляду на літературний твір, а його інтерпретація з урахуванням гендерної диференціації дає змогу знайти форми, що відображають символи жіночого досвіду, формуючи тим самим гендерну поетику. Під час аналізу жіночого тексту з гендерного погляду важливими видаються жіночий суб'єкт і дослідження стратегій, використовуваних жінками у зв'язку з контекстом і тематикою жіночої літератури. Отже, надзвичайно важливими є як зв'язок контексту й читача, так і розповідні, жанрові, контекстуальні особливості жіночого тексту. Вибір цієї теми зумовлений необхідністю ознайомлення з творами сучасної французької жіночої прози, яка є результатом розвитку і становлення цілого покоління митців нового типу на межі ХХ–ХХІ ст. У статті коротко представлено огляд літературної спадщини Анні Ерно, проаналізовано творчу манеру письменниці на прикладі деяких романів. В автобіографічних романах Анні Ерно розробляє новий «стиль» письма, який прагне винятковості в десингуляризації, що можна вважати спробою звести до мінімуму прояви власної індивідуальності (Boehringer, 2000). І справді, мета авторки – не просто розповісти про своє життя, а й узяти його за основу, щоб віднайти певні спільні для всіх моменти, істини. У такий спосіб Анні Ерно виходить за межі кордонів між особистим і соціальним. Вона стверджує, що її письменницький метод можна назвати автосоціобіографічним (цей неологізм вигадала сама) (Ghafouri Gharavi, 2013: 14), характеризується він, зокрема, пошуком об'єктивності й безособовості.

Ключові слова: жіноча проза, Анні Ерно, гендерний дискурс, автосоціобіографічний метод, оповідь.

Irina HETMAN,
orcid.org/0000-0002-7974-8921
Professor at the Department of Romance Philology
of Dnipro Oles Honchar National University
(Dnipro, Ukraine) yarino4ka@gmail.com

ANNI ERNO'S CREATIVITY IN THE LIGHT OF MODERN GENDER'S RESEARCHES AND HIS PART IN DEVELOPMENT OF GENRE OF AUTOBIOGRAPHY

The article examines on the research into Annie Ernaux's literary works through the prism of its gender marked peculiarities that mirror the woman writer's personal intentions. Gender studies provide an opportunity to move away from the traditional literary and socio-political interpretations, to analyse works from the point of view of ideas about the concept of "masculinity" and "femininity" are constructs of culture and subjected to constant evolution in historical perspective. The gender dimension contributes to the formation of a new perspective on a literary work and its interpretation of gender differentiation allows you to find forms that reflect the characters of the female experience, thereby forming the poetics of gender. In the analysis of women's text from a gender perspective important are the female subject and the research strategies used by women in connection with the context and theme of women's literature. Therefore, are extremely important as the relationship of context and the reader and narrative, genre, contextual features of women's text.

The topicality of the article is substantiated by the necessity to familiarize with the heritage of contemporary French women prose, the latter reflecting the result and incipency of the whole generation of artists of the new type at the turn of 19th-20th centuries. In this article, the author briefly highlights Annie Ernaux's literary heritage while special attention is paid to the writer's artistic manner as exemplified by the novels chosen for analysis. In their autobiography novels Annie Erno developing a new style of writing that seeks exclusivity in disguise that can be considered as an attempt to minimize the manifestations of his own individuality (Boehringer, 2000). Indeed, the author's goal is not just to tell about his life, but to take it as a basis to find some common moments of truth. In this way Annie Erno beyond the boundaries between the personal and the social. She claims that her writing method is known as auto-socio-biographical (this neologism was invented) (Ghafouri Gharavi, 2013: 14), and it is characterized, in particular, the search for objectivity and impersonality.

Key words: female prose, Annie Erno, gender discourse, auto-socio-biographical method, narrative.

Постановка проблеми. Сучасний стан літератури характеризується виникненням специфічної особливості – гендерної детермінованості. На тривалому шляху розвитку жанрів змінювалися погляди письменників на форми найкращого світоустрою, громадські інститути ідеальної держави, особливості побуту й повсякденного життя громадян «чудових нових світів», але постійними залишалися постать автора-чоловіка і специфічно чоловічий підхід у вирішенні розглянутих проблем. Дійсно, література протягом двох тисячоліть мала яскраво виражений маскулінний характер. Рубіж століть (кінець ХХ – початок ХХІ ст. ст.) завдав нищівного удару традиції: у літературу прийшла низка талановитих жінок-письменниць (Карін Бойе, Маргарет Етвуд, Урсула Кребер Ле Гуїн та ін.), котрі представили феміністичне трактування традиційних питань, у яких віднайдено нюанси й відтінки, що століттями вислизали від чоловічого погляду. Тож у шістдесятих роках минулого століття зародилися гендерні дослідження, що за останні десятиліття стали невід’ємною частиною сучасної науки. У літературознавстві гендерний аспект дає змогу більш тонко й точно виявити специфічні особливості творчості того чи іншого письменника, що торкається у творах проблем статі, стосунків чоловіка і жінки, дискримінації жінки (або чоловіка). Усе це повною мірою стосується творчості сучасної французької письменниці Анні Ерно.

Аналіз досліджень. Творчість Анні Ерно, що стала помітним явищем у літературному процесі сучасної Франції, осмислена в роботах зарубіжних (І. Шарпантьє, Ш. Грейс, М. Дворак, Ф. Дейві, Дж. Мосс, Б. Рігні, Дж. Хенкок) і вітчизняних (М. Воронцова А. Злобіна, В. Івашов, М. Овчаренко, І. Прохорова) літературознавців. Її літературна спадщина стала предметом багатьох досліджень: розгляду її особливої поетики (Jarry) та письменницької манери (Chytilová; Dugast-Portes); автобіографічних (Bajomé; Boehringer; Ghafouri Gharavi; Nassehi; Thomas), соціальних (Charpentier; Garaud; Nassehi) та соціологічних (Litvinašičienė) аспектів творчості. Саме завдяки останнім її творами продовжують цікавитися навіть соціологи.

Мета статті – вивчення творчості Анні Ерно у світлі сучасних гендерних досліджень, виявлення її ролі в розвитку жанру автобіографії на рубежі ХХ–ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу. Письменниця й феміністка Анні Ерно – автор понад 30 книг художньої та документальної прози й есе, належить до найбільш відомих сучасних франкомов-

них письменників. Анні Ерно є однією з провідних фігур сучасної світової літератури, практично всі її твори перекладено двадцятьма мовами й у кожній країні користуються популярністю. Головні ролі в її творах відведені жінкам, що зумовлено її феміністичними поглядами, а головні ідеї вельми різноманітні. У творчості авторка акцентує увагу на соціальних негараздах, на незадоволенні посереднім життям, на родинному насиллі, вона показує післявоєнну Францію, ту мораль, що дісталася в спадок, а також розвінчує ілюзії, незламні зусилля щодо відновлення життя. Вона показує суспільство таким, як воно є, часто поганим.

Особливий інтерес дослідників викликає літературний герой Анні Ерно, що втілює як загальні тенденції, так і характерні риси героя сучасної французької літератури. Таким героєм у більшості творів письменниці є сильна жінка, яка прагне подолати відчуження суспільства та знайти в ньому власне місце. Герой-жінка – це особистість, здатна гостріше й емоційніше (ніж герой чоловік) відчувати навколишній світ, занурена у внутрішню боротьбу із собою, носій водночас вікових національних цінностей і символ змін сучасного французького суспільства.

Творчість Анні Ерно насичувалася марксизмом, екзистенціалізмом, феноменологією. Натхненна твором Сімони де Бовуар «Друга стаття», А. Ерно почала писати в епоху царювання Нового Роману. Вибір теми писання для неї є очевидним, у її оповіданнях спостерігається цілковитий розрив з успадкованою впевненістю. Комбінаторика, яку вона створює, дає їй змогу уникати будь-якої класифікації (Dugast-Portes, 2008: 8). Цей стиль письма цікавить багатьох критиків. Університетські колоквиуми, що розглядають сучасну літературу, включають у програму розгляд робіт Анні Ерно як таких, де з’являються «голос народу», змішення соціальних класів, повсякденне життя, голос жінки, її ставлення до сімейних цінностей, до себе, до «інтимного». Це письменництво мрійливе, поліфонічне, з використанням фотографії, перечитування та переписування.

Романи А. Ерно написані в жанрі сповідальної прози, позбавлені чіткої фабули й, можна сказати, злегка істеричні. Усі її роботи пов’язані з досить особистими, часом інтимними тематиками. Необхідність упоратися з руйнівними наслідками смертельних захворювань, прийняття або відмова змиритися з ганьбою, пов’язаною з певним соціальним становищем, важливість осмислення й розуміння складності сімейних взаємин, відчувати сексуальне бажання і справлятися

з дилемою небажаної вагітності й травми подальшого аборту – усе це лише мала частина тих проблем, які охоплює творчість письменниці.

На основі свого особистого досвіду Анні Ерно відтворює соціальну історію епохи, вона починає свою письменницьку кар'єру з автобіографічного роману «Порожні шафи», звертається до спогадів дитинства і юності у творах «Сором», «Звичайна пристрасть», «Подія», усе більше наближуючись до документальної прози в таких творах як «Роки» – масштабний твір, протяжністю якого є ціле життя, «Інша дочка» – роман-лист, адресований старшій сестрі, яка померла ще до народження письменниці. Незважаючи на все розмаїття мотивів творчості, центральне місце в прозі А. Ерно посідають автобіографічні мотиви. Цілком справедливим є твердження, що підґрунтям для творчості письменниці стали записи в її щоденнику (зокрема романи «Я не вийшла з моєї ночі» й «Подія»).

Автобіографічний роман А. Ерно «Порожні шафи» (1974) розповідає історію дитинства Деніз Лесур, автобіографічного «я» авторки. Переказ історії Деніз відбувається в маленькій університетській кімнаті в гуртожитку після незаконного й, отже, небезпечного аборту. Побоюючись, що вона може померти в результаті процедури, вона розповідає свою історію безупинно, ніби її життя швидко проходить перед її очима. Довгі речення, що складаються з безлічі компонентів, характерних для потоку свідомості, створюють враження, що спогади дитинства оповідача й роздуми, які її надихають, проходять у її психіці в гарячковому ритмі. Усе це створює ефект швидкості оповідання, складається враження, що її історія – це непереборний вилів емоцій, від якого Деніз звільняє саму себе. Цей ефект досягається частково через розповідь, яка не переривається розділами розділів.

Вона вказує, що їй довелося замовчувати все своє життя будь-які історії, пов'язані з її сім'єю та їхнім будинком. Усі історії, події, пов'язані з її власною сім'єю, заховані у свого роду «комору», «темний ящик» свідомості головної героїні, будь-яка подія, яка могла б кинути тінь на сім'ю, замовчувалося. Виникла ситуація самоцензурування, самообмеження, створення внутрішніх рамок. Цей припис самоцензури, самообмеження, відмови від свободи є повторюваною заявою в романі «Порожні шафи». У романі криза оповідача виникає через поєднання гніву і провини від почуття належності до її культури походження, а не до її придбаної культури. Це сильне почуття культурного відчуження виражається

через її сексуальність, її гендерне тіло. Оповідач відкидає обидві культури, і вигнання плоду символізує цю подвійну відмову: вагітність є наслідком її фізичної спокуси представником буржуазної культури, до якої вона прагнула, і все ж на більш глибокому психічному рівні вона зображується як неминучість, що виражає незабутній зв'язок із її походженням. У кінцевому підсумку становище вагітної й незаміжньої є негативним стереотипом для молодих жінок свого класу, зумовлене страхом, втрату Деніз самої себе, неможливість знайти своє місце і свою сутність. Така ситуація розриває героїню: її бажання пішло наперекір прагненням та очікуванням батьків. Вони записали її в приватну католицьку школу й заохочували її до навчання протягом усієї юності, щоб вона могла отримати вищу освіту й мати краще життя, ніж вони. Вони не дозволяли їй працювати, щоб вона могла присвятити себе складанням іспитів з бакалавріату, необхідного для вступу до вищого закладу у Франції. І Деніз, як й А. Ерно, не потрібно, щоб її батьки мотивували її на успіх у навчанні. Але освітній досвід Деніз постійно нагадує їй, що вона поступається через соціально-економічне становище своєї сім'ї.

«Я» в мотивно-тематичному комплексі творів Анні Ерно перетворюється на «ми» й використовується для того, щоб усвідомити реальність на прикладі власного існування: «Я вдаюся до самоаналізу, щоб розкрити більш загальні, колективні явища» (Алташина, 2014: 17).

Історія під назвою «Звичайна пристрасть» – це спогади самотньої французької про її коханця, емігранта зі Східної Європи: серйозна, важка, життєва книга для читачок «жіночих романів». «Звичайна пристрасть» – характерний приклад так званої сублімативної прози, авторами якої зазвичай є особи жіночої статі. Розрахунок зроблено на те, що зорова акомодация реципієнта спрямовує його погляд на ідейно-емоційну підкладку крізь нікуди не придатне текстуальне полотно; розрахунок цей дійсно правильний стосовно читача недосвідченого, який не відразу помічає (якщо помічає взагалі) відсутність головної родової ознаки цього жанру – сюжетної інтриги. Ніщо не перериває плавну, мірну течію оповідання; періодично прослизують згадки про речі, які до любовної драми зовсім не належать (купівля нових туалетів, падіння Берлінської стіни, приїзд Горбачова до Парижу тощо). Проте подібні деталі – тільки фон, що не відволікає від пильного вивчення душевних мук героїні, що з ексгібіціоністською насолодою вдається до скрупульозного опису власних страждань (Владімірова, 2012).

Автобіографічні мотиви мають місце в більшості творів авторки, однак найбільш чітко вони окреслені в романах «Місце людини» й «Сором». Автобіографічні оповіді Анні Ерно являють собою не типову автобіографію, а повноцінне дослідження фактів і подій власного життя через застосування самоаналізу: *«Я намагаюся сказати те, чого до мене не говорили, і те, чого я не говорила сама собі. Це слова, які я видираю сама із себе. Я впевнена, що сказати потрібно саме це. (...) Не думаю, що мої книги зациклені на мені, я відштовхуюсь від власного досвіду, але не перебуваю в пошуках власного «я»* (Драненко, 2007: 56–57).

Головна героїня романів «Місце людини» та «Сором» – високоінтелектуальна жінка, якій вдається змінити соціальний статус завдяки здобуттю освіти й інтелектуальній праці. Однак переживання нею почуття відірваності між собою – викладачем університету й відомою письменницею – та своїми неосвіченими батьками, котрі тримали шинок, породжує у свідомості жінки думки, що вона зрадила суспільний клас, під впливом моральних і соціальних принципів якого формувалася її особистість. Так у мотивно-тематичному комплексі прози А. Ерно з'являються мотиви класової належності й недоліків суспільства, необхідності слідувати чітко встановленим правилам і жорстко відслідковуються соціальні стереотипи, поведінка, думки, прояви соціальних і духовних недоліків сучасного суспільства. У самій назві роману «Місце людини» відображена його основна тематика: центром життя кожної людини є певне місце – місце в суспільстві, якому притаманні певні стандарти поведінки й виконання соціальних вимог, виконання чітко окреслених ритуалів. Кожному належить знати своє місце та шанувати звичаї (точніше, ритуали) свого соціального кола. Письменниця намагається розібратися зі своїми почуттями, збагнути свої витоки, вписати власну історію в історію цілого покоління.

На думку А. Ерно, особистість формують саме соціальні відмінності. Описуючи світ, у якому їй довелося дорослішати й у якому «невідступно переслідувала думка: «Що про нас подумають (сусіди, клієнти, всі)?»» (Ernaux, 1983), автор змальовує актуальні в цьому світі правила поведінки без вербального схвалення чи осудження. Проте читач розуміє, що здебільшого ці правила здаються письменниці позбавленими логіки, дикими та неможливими.

Через сором і страх, зумовлені класовою належністю, героїня відчуває прагнення зали-

шити своє оточення. А. Ерно вводить у твір і мотиви мови та соціального статусу. На її думку, зміна соціального статусу відбувається шляхом досягнення мови. Помилки «народної мови» змушують її як викладача-філолога страждати від знову ж таки сорому за своїх батьків. Однак сьогодні, коли всі страждання перетворилися в неординарний і глибоко соціальний роман, вона усвідомлює, що соромиться свого сорому за батьків.

Критики підкреслюють, що, обираючи мотиви творів, А. Ерно «намагається здійснити акт транс-субстанціації, тобто досягти того, щоб читач отримав таке саме відчуття, яке вона здобула сама під час написання» (Драненко, 2007: 60). А. Ерно зізнається, що не сприймає літератури заради літератури, наявність у творі думки, ідеї, здатної «змінити світ», для неї доконечна.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, варто наголосити, що Анні Ерно привносить до жанру автобіографії, що іноді розглядається як бідний родич літератури, немало доблесних рядків. Із моменту виходу її першого роману «Порожні Шафи» в 1974 році письменниця безперервно говорить про своє життя, про себе саму, особливо про свої хвилювання. Її часто звинувачували в непристойності, яку вона цілком заперечує, пояснюючи, що ексгібіціоніст ховається, боячись бути узятим на місці злочину. Анні Ерно, яка нічого не приховує, виправдовується простим – «це сталося». Така відвертість становить частину стилю її книг, у яких немає місця банальному «прикрашенню», на зміну йому приходять правда звичайного життя. Не для того, щоб виділятися, але щоб виразити внутрішню боротьбу, труднощі подолання прірви між своїми витоками й літературними пристрастями, пристрастними і складними стосунками з чоловіками і Любов'ю загалом.

Тож у перспективі можна проаналізувати інші твори письменниці в компаративному аспекті на предмет реалізації в них відстороненої позиції авторки-оповідачки. Загалом проза для Анні Ерно – це спосіб поглянути на себе та власне життя з іншої перспективи: демонструючи те, що завдавало страждання, вона намагається позбутися цього, її творчість скерована відвертістю передусім перед собою, а не перед читачем. Отже, можна сказати, що мета створення прози письменниці – здобути істину, а отже, щастя. Творчість Анні Ерно турбує, драгує, зачаровує, не підкоряючись ніколи указам бізнесу, який панує над законами літературного ринку. Вона справжня жінка і справжній письменник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алташина В. Д. Autofiction в современной французской литературе: легио из эго. *Известия Южного федерального университета. Серия «Филологические науки»*. 2014. № 3. С. 12–20.
2. Владімірова М. С. Жіноча проза як історико-літературне явище. *Філологічні науки. Мова та мовна комунікація ДНУ імені Олесь Гончара*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm.
3. Драненко Г. Етнологічні дослідження в романах Анні Ерно. *Іноземна філологія*. Львів, 2007. Вип. 118. С. 55–61.
4. Эйдис А. Неизменность моего существа. *Gazeta.ru*. 1999. URL: http://gazeta.lenta.ru/culture/28-05-1999_arno.htm.
5. Bajomée D., Dor J. Annie Ernaux, se perdre dans l'écriture de soi. Paris : Klincksieck, 2011. 168 p.
6. Boehringer M. Paroles d'autrui, paroles de soi: Journal du dehors d'Annie Ernaux. *Études françaises*. 2000. № 36 (2). P. 131–148.
7. Charpentier I. Réceptions «ordinaires» d'une écriture de la honte sociale: les lecteurs d'Annie Ernaux. *Idées économiques et sociales*. 2009/1. № 155. P. 19–25.
8. Chytilová L. «L'écriture plate» dans les œuvres La Place, Une Femme et La Honte d'Annie Ernaux. URL: <http://docplayer.fr/175298-L-ecriture-plate-dans-les-oeuvres-laplace-une-femme-et-la-honte-d-annie-ernaux.html>.
9. Dugast-Portes F. Annie Ernaux: Étude de l'œuvre. P. : Bordas, 2008. 176 p.
10. Ernaux A. La Place. P. : Gallimard, 1983. 114 p.
11. Garaud C. Écrire la différence sociale: registres de vie et registres de langue dans La place d'Annie Ernaux. *French forum*. Mai 1994. № 19 (2). P. 195–214.
12. Ghafouri Gharavi L., Tabrizi Moeini S. Le «je» autobiographique dans La Place d'Annie Ernaux. *La Revue de Téhéran*. 2013. № 94. URL: <http://www.teheran.ir/spip.php?article1785#gsc.tab=0>.
13. Jarry J. Une femme au cœur de l'écriture. *Nuit blanche, le magazine du livre*. 2000. № 80. P. 14–17.
14. Leyris R. Quelques mots d'Annie Ernaux. URL: http://www.lemonde.fr/livres/article/2014/10/09/quelques-mots-d-annie-ernaux_4503063_3260.html.
15. Litviničienė I. Les aspects sociologiques dans l'œuvre d'Annie Ernaux. *LITERATŪRA*. 2007. № 49 (5). P. 164–171.
16. Nassehi Z. Intimité et vécu social dans l'œuvre d'Annie Ernaux. Mashhad, 2006. 327 p.
17. Nassehi Z. L'Autofiction ou la recherche d'une autobiographie objective. De l'évolution de l'écriture de soi dans la littérature française contemporaine, le cas d'Annie Ernaux. *Autofiction dans la littérature française extrême contemporaine: Colloque, Université de Téhéran*. Téhéran, 2011. P. 159–171.
18. Thomas L. Annie Ernaux, à la première personne. P. : Stock, 1999. 315 p.

REFERENCES

1. Altashina V. D. Autofiction v sovremennoy frantsuzskoy literature [Autofiction in Contemporary French Literature]: Lego from the Ego. *Izvestiya Yuzhnogo federalnogo universiteta. Filologicheskie nauki*. 2014. № 3. P. 12–20 [in Russian].
2. Vladimirova M. S. Zhinocha proza yak Istoriko-literaturne yavische [Women's prose as a historical and literary phenomenon]. *Filologichni nauki. Mova ta movna komunikatsiya DNU Imeni Olesya Gonchara*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Philologia/7_120652.doc.htm [in Ukrainian].
3. Dranenko G. Etnologichni doslidzhennya v romanah Anni Erno [Ethnological studies in the novels of Anna Erno]. *Inozemna filologiya*. Lviv, 2007. Vol. 118. P. 55–61 [in Ukrainian].
4. Eidis A. Neizmennost moego suschestva [The immutability of my being]. *Gazeta.ru*. 1999. URL: http://gazeta.lenta.ru/culture/28-05-1999_arno.htm [in Russian].
5. Bajomée D., Dor J. Annie Ernaux, se perdre dans l'écriture de soi / Danielle Bajomée, Juliette Dor. – Paris: Klincksieck, 2011. – 168 p.
6. Boehringer M. Paroles d'autrui, paroles de soi: Journal du dehors d'Annie Ernaux / Monika Boehringer // *Études françaises*. – 2000. – 36 (2). – P. 131–148.
7. Charpentier I. Réceptions «ordinaires» d'une écriture de la honte sociale: les lecteurs d'Annie Ernaux / Isabelle Charpentier // *Idées économiques et sociales*. – 2009/1. – No. 155. – P. 19–25.
8. Chytilová L. «L'écriture plate» dans les œuvres La Place, Une Femme et La Honte d'Annie Ernaux / Lucie Chytilová. URL: <http://docplayer.fr/175298-L-ecriture-plate-dans-les-oeuvres-laplace-une-femme-et-la-honte-d-annie-ernaux.html>.
9. Dugast-Portes F. Annie Ernaux: Étude de l'œuvre / Francine Dugast-Portes. – P.: Bordas, 2008. – 176 p.
10. Ernaux A. La Place. / A. Ernaux – P.: Gallimard, 1983. – 114 p.
11. Garaud C. Écrire la différence sociale: registres de vie et registres de langue dans La place d'Annie Ernaux / Christian Garaud // *French forum*. – Mai 1994. – 19 (2). – P. 195–214.
12. Ghafouri Gharavi L., Tabrizi Moeini S. Le «je» autobiographique dans La Place d'Annie Ernaux (Електронний ресурс) / Leylâ Ghafouri Gharavi, Sanâz Tabrizi Moeini // *La Revue de Téhéran*. – 2013. – No. 94. URL: <http://www.teheran.ir/spip.php?article1785#gsc.tab=0>.
13. Jarry J. Une femme au cœur de l'écriture / Johanne Jarry // *Nuit blanche, le magazine du livre*. – 2000. – No. 80. – P. 14–17.
14. Leyris R. Quelques mots d'Annie Ernaux / Raphaëlle Leyris. URL: http://www.lemonde.fr/livres/article/2014/10/09/quelques-mots-d-annie-ernaux_4503063_3260.html.
15. Litviničienė I. Les aspects sociologiques dans l'œuvre d'Annie Ernaux / Inga Litviničienė // *LITERATŪRA*. – 2007. – No. 49 (5). – P. 164–171.
16. Nassehi Z. Intimité et vécu social dans l'œuvre d'Annie Ernaux / Zohreh Nassehi. – Mashhad, 2006. – 327 p.
17. Nassehi Z. L'Autofiction ou la recherche d'une autobiographie objective. De l'évolution de l'écriture de soi dans la littérature française contemporaine, le cas d'Annie Ernaux / Zohreh Nassehi // *Autofiction dans la littérature française extrême contemporaine: Colloque, Université de Téhéran*. – Téhéran, 2011. – P. 159–171.
18. Thomas L. Annie Ernaux, à la première personne / Lyn Thomas. – P.: Stock, 1999. – 315 p.